Türk Dünyası
Tarih
Kültür Dergisi

Sayı #460 Fiyat ₺200.00

Mayıs 2025
Cilt: 77
Aylık Süreli Yayın
Issn: 1305-9769
Modem: 112483

9 771305 976901

DAVA DEĞİL DİPLOMASİ

II. Dünya Savaşı Gölgesinde Irkçılık-Turancılık Yargılaması

II. Dünya Savaşı süresince Türkiye'nin izlediği tarafsızlık politikası, yalnızca savaş dışı kalmayı hedeflemekle kalmamış, aynı zamanda devletin iç politikadaki manevralarına da yön vermiştir. Bu süreçte devletin dış politikadaki yönelimi, içerideki fikir akımları üzerinde doğrudan etkili olmuştur. Özellikle 1943 sonrası, savaş dengelerinin değişmesiyle Türkiye'nin Batı'ya yönelme çabası, milliyetçi akımlara karşı sert önlemlerin habercisi olmuştur.

Doç. Dr. Tuğba Eray Biber

Osman Batur: Bir Türk Kahramanını Anmak
Devlet Bek
Aktaran: İsmail Pınar

Maykop-Koban Kültürü ve Paleocoğrafya
Prof. Dr. Hilmi Özden

Türk Devletleri Teşkilatında Kriz mi Var?
Prof. Dr. Mehmet Yüce

Kapak Mayis 460.indd 1 2.05.2025 13:38:49

Millet Cevherleri / 5

Osman Akçokraklı, hattat, tarihçi, etnograf, arkeolog, yazar, gazeteci ve eğitimci vasıflarıyla Kırım Tatar kültürel ve siyasî diriliş döneminin (19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı) önde gelen çok yönlü şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilir. Kırım Tatarlarının zengin kültürel mirası üzerine (dil, folklor, tarih, epigrafi gibi alanlarda) yaptığı kapsamlı çalışmalarla tanınır. Bu mirası büyük bir titizlikle derlemiş, araştırmış ve gelecek nesillere aktarılmasını temin etmek amacıyla kamuoyuna sunmuştur. 1938'deki Sovyet siyasî tasfiyelerinin kurbanı olan Akçokraklı'nın geride bıraktığı eserler, Kırım Tatar millî kimliğinin korunması ve sürekliliğinin sağlanması açısından paha biçilmez bir değere sahiptir.

Dr. Tahir Nureddinoğlu Kerim*

Osman Nuri Akçokraklı (1879-1938)

1917-1920 yılları Kırım Tatar millî mücadelesini temsil eden *"Millet"* gazetesini ve onun yazarlarını "Millet Cevherleri" adlı ansiklopedik serisi ile tanıtmaya devam ediyoruz. Düşmanların zulmüne karşı direnç gösteren ve hayatta kalma iradesiyle hareket eden halkımız, Anka kuşu misali küllerinden yeniden doğarak, sürgünde tarihini, medeniyetini, edebiyatını ve dilini yok olmaktan muhafaza etmiştir. Onlar vatanlarına dönüş yollarını ve vatanda yaşama haklarını bilen kahraman bir halktır. 1783 yılında Kırım'ın Rusya egemenliğine zorla geçirilmesi ve Kırım Hanlığı'nın dağılması binlerce Kırım Tatarının Osmanlı Devleti topraklarına göç etmesine sebep olmuştur. 1787 yılında Osmanlı hükümeti Kırım Hanlığı'nın yeniden canlanmasını ve önce Şehbaz Giray, ardından ise 1789 yılında Baht Giray'ın Kırım Hanı olarak ilân edildiğini biliyoruz. Bu bağlamda, Kırım Hanlığı'nın seferber ettiği askerler, 1787-1791 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı ordusu saflarında yer alarak Vatan uğruna canlarını feda etmişlerdir. Kırım Tatarlarının Türk dünyasını uzlaştırma ve birleştirme çabaları ise, İsmail Gaspıralı'nın kültürel ve eğitim alanındaki faaliyetlerinde de açıkça görülmektedir. 19. ve 20. yüzyıllar arasında yaşamış büyük düşünür İ. Gaspıralı'nın uluslararası "Tercüman" gazetesi, Rus İmparatorluğu sınırları içindeki Türk halklarının kültürel ve millî bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Nitekim İ. Gaspıralı'nın "Tercüman" gazetesi, Türk dünyasında mühim bir vazife görmüştür. Gazete, sadece Rusya Türklerinin değil, tüm Müslüman dünyasının sesi olmuştur. Bahsi geçen gazetesinin saygınlığı sayesinde, Rusya Türk Müslümanlarının yaşamını araştıran birçok yabancı gazete ve dergiler de, bu gazetenin içeriklerini kendi sayfalarında yayımlardı. Gaspıralı'nın bizzat kaydettiğine göre, bu periyodik yayınlardan Türkiye'dekiler *"İhdal", "Vatan", "Hizmet", "Dikkat"* iken, Farsça ve Arapça yayınlananlar ise *"Gayret", "Zaman", "Kahire", "Nil", "Ahter", "Naasuri" idi.*[1]

1926 yılında Bakü'de düzenlenen Birinci Türkoloji Kongresi'nde Bekir Çobanzade, Osman Akçokraklı, Hasan Sabri Ayvazov, Habibullah Odabaş, Şevki Bektöre, Yakup Kemal, İsmail Lemanov ve Mahmut Nedim gibi Kırım Tatar aydınlarının delege olarak yer alması da son derece önemlidir. Çünkü onların kongrede Türk halklarının dili, edebiyatı ve yazı sistemleri ile ilgili çeşitli sorunların çözümündeki rolleri de büyüktür. Ayrıca, bu aydınların farklı Türk halklarının dil ve edebiyatlarının incelenmesine de önemli katkıları olmuştur.

Tahir Kerim_Mayis5.indd 26 1.05.2025 15:18:49

> Osman Nuri Akçokraklı'nın mirası olan makaleler ve kitaplar, günümüzde dahi Kırım Tatar araştırmaları için temel kaynak niteliğindedir.

Bekir Çobanzade'nin "Kumuk dilinin diğer Türk-Tatar dilleri arasındaki durumu. İlk bilgiler (1926)" ve Şevki Bektöre'nin "Türkmen dilinin sarfı" (1927) dil çalışmaları, onların bilimsel ilgi alanlarının derinliğini ve genişliğini net bir şekilde göstermektedir. Çeşitli yıllarda Hasan Sabri Ayvazov hem "Füyuzat" adlı Azerbaycan dergisinin hem de Osman Akçokraklı *"Vakit"* adlı Kazan Tatar dergisinin neşredilmesine katkıda bulunmuşlardır.

Bu sayımızda 1938 yılında Sovyet hükümeti tarafından *"milliyetçilik"* suçlamasıyla idam edilen Osman Nuri Akçokraklı'nın kişiliği ve 1917'de "Millet" gazetesinde yayımlanan *"Kırım Tatarlarının Askerliği"* başlıklı makalesini sizlerle paylaşacağız. Söz konusu makale, Akçokraklı'nın çalışmalarına örnek teşkil etmektedir. Kırım Tatar kültürel ve siyasal diriliş döneminin (19. yüzyıl sonu - 20. yüzyıl başı) önde gelen isimlerinden olan Akçokraklı, Kırım tarihinde hattat, tarihçi, etnograf, arkeolog, folklor araştırmacısı, yazar ve edebiyat tarihçisi olarak öne çıkan bir şahsiyettir. Akademik kimliğiyle İsmail Gaspıralı, İ. Boraganskiy, H. Bodaninskiy, V. Smirnov, V. Filonenko, A. Bertye-Delagard, B. Zasıpkin gibi eğitim, sanat, Türkoloji ve Şarkiyat alanlarının önde gelen isimleriyle birlikte olmuştur. Osman Nuri Akçokraklı'nın mirası olan makaleler ve kitaplar, günümüzde bile Kırım Tatar araştırmaları için temel kaynak niteliğindedir.

O. N. Akçokraklı'nın *"Kırım Tatarlarının Askerliği"* başlıklı makalesi, 1917 yılında Kırım'da Rus Bolşevik güçlerine ve anarşiye karşı müslüman halkı korumak amacıyla kurulan Kırım Müslümanları İcra Komitesi'nin siyasî stratejilerini analiz etmektedir. Müellifin bu makalesi, hem edebiyat hem de tarih açısından önemlidir. "Millet" gazetesinin sosyal, siyasî, iktisadî ve kültürel içerikli makalelerinin dili mecazî ve edebî bir üslupla zenginleştirilmiştir. Akçokraklı, bu makalede kendi döneminde, halkı için son derece zor ve felâket dolu olan bir meseleyi gündeme taşımaktadır. Yazar, zorunlu askerlik dahi olsa, millî askerlik geleneklerine olan bağlılıklarını gösteren askerlik tarihlerini yıllara göre evreler halinde incelemektedir. Kırım halkının Rus hükümetine kan ve canla ödediği askerlik hizmetini anlatarak, kendi halkına ve Vatanına hizmet etme vaktinin geldiğine işaret etmektedir. Tatar askerlerinin iki vazifesi vardı: biri, Vatanı haricî düşmandan müdafaa, diğeri Vatan ve memleketi ihtilâl ve anarşiden muhafaza etmekti.

Osman Nuri Akçokraklı'nın makalesinin "Millet" gazetesinde yayımlanması tesadüf değildir. Zira o dönemin okuyucusu, bilhassa "Millet" gazetesi okuyucuları, 1917 yılının yaz aylarında Kırım Millî Lideri ve Kırım Müslümanları İcra Komitesi Başkanı Noman Çelebicihan'ın Rusya Geçici Hükümeti'nin Harbiye Nâzırı A. Kerenski ve Tavriya Vilâyeti Komiseri Bogdanov ile gerçekleştirdiği görüşmelerde, Odessa'da askerlik hizmetini ifa eden Kırım Tatar millî atlı taburlarının Kırım'a nakledilmesi ve yerel Müslüman alayları ile birleştirilmesi yönündeki çabalarını yakından takip etmekteydi.

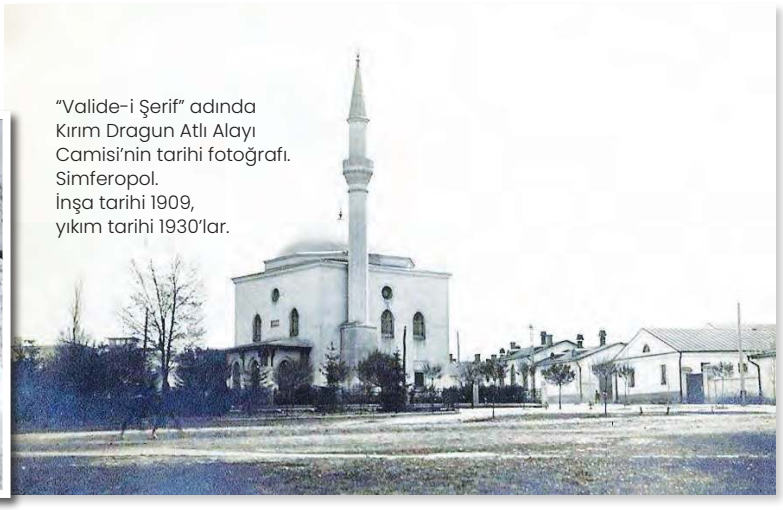
Durumun ciddiyeti, makalenin yayımlanmasından yaklaşık iki ay sonra, 23 Temmuz tarihinde Çelebicihan'ın Rus gizli polis ajanları tarafından "vatana ihanet" gibi asılsız bir suçlamayla tutuklandığı haberlerinin yerel gazetelerde doğrulanmasıyla daha net anlaşılmıştır. Çelebicihan'ın tutuklanması, Kırım Tatar halkı nazarında kendi hürriyet hakları-

Tahir Kerim_Mayis5.indd 27 1.05.2025 15:18:50

Osman Nuri Akçokraklı

"Valide-i Şerif" adında Kırım Dragun Atlı Alayı Camisi'nin tarihi fotoğrafı. Simferopol. İnşa tarihi 1909, yıkım tarihi 1930'lar.

na yönelik ağır bir saldırı olarak algılanmış ve Kırım genelinde millî liderlerinin serbest bırakılması talebiyle geniş çaplı protesto gösterileri ve mitingler düzenlenmiştir. Sonuç olarak, kendi siyasî liderlerini serbest bırakmayı başarmışlardır. Bu olay, Kırım Tatarlarının millî hürriyetleri uğruna verdikleri mücadelede gerçek bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Bu mücadele sayesinde Kırım Tatarlarının Millî Demokratik Kurultayı toplanmış ve Kurultayda Millî Parlamento, Kanun-ı Esasî ve Kırım Halk Cumhuriyeti ilân edilmiştir. 18 (yeni takvimle 31) Aralık tarihinde de Cafer Seydahmet Kırımer Harbiye Nâzırı olarak seçilmiş, onun rehberliğinde Kırım askerî birliklerinin karargâhı da oluşturulmuştur. Bu karargâha bağlı olarak Petropolskiy ve Biarslanov komutasındaki Birinci ve İkinci Atlı Alayları ile Cafer Ablayev komutasındaki "Hürriyet" adlı Birinci Piyade Alayı teşkil edilmiştir. "Hürriyet" alayının askerleri önünde Cafer Seydahmet'in yaptığı konuşma son derece etkileyicidir:

"...tüm vatandaşlarımızı kardeşleriniz gibi karşılamanızı, anneleriniz kadar sevmenizi, milletimizin Kanun-ı Esasîyi sizden talep ettiğini bir an olsun aklınızdan çıkarmadan, herhangi bir vatandaşın canına, huzuruna, hürriyetine yönelik bir ihlâl gerçekleşirse, onu canınız pahasına koruyunuz. Milletimize ve insanlığa yaptığınız bu büyük hizmetlere karşılık, tüm insanların ruhlarından yükselen şükran duygularını her şeyin üstünde tutunuz…". [2]

22 ve 26 Aralık tarihlerinde ise Akmescit ve Bahçesaray şehirlerinde konuşlandırılan Kırım Tatar Atlı Alayları, Kurultay'a ve Millî Hükümete bağlılık yemini ettiklerini bildirmişlerdir. Kırım Tatar Askerî Alaylarının malî gereksinimlerinin karşılanması da halk tarafından üstlenilmiştir. Bu durum, "Millet" gazetesinin her sayısında yayımlanan "Batalyona İane" başlıklı bölümünden anlaşılmaktadır.[3] Ancak, ne yazık ki, Kırım Tatarlarının çabaları yeterli olmamış Rus Bolşevikleri, ellerindeki silahlar, zırhlı gemiler ve askerî güç üstünlüğü sayesinde, 1918 yılı Ocak ayında tüm Kırım'ı işgal etmişlerdir.[4] İşgalciler, Kırım'ın her köşesini kanlı bir terör ortamına dönüştürmüşlerdir. Şehit düşenler arasında pek çok subay ve asker bulunmaktaydı. Ancak, Kırım Tatar halkının en büyük kaybı, Noman Çelebicihan'ın şehadeti ile birlikte, yeni ilân edilen Kırım Tatar Millî Hükümeti'nin yıkılması olmuştur.

OSMAN NURİ AKÇOKRAKLI (1879 – 1938)

Osman Nuri Akçokraklı, çok yönlü bir bilim insanı olarak hattat, etnograf, tarihçi, arkeolog, yazar edebiyatçı, araştırmacı ve eğitimci kimlikleriyle öne çıkar. 1879 yılında Kırım'ın Akçokrak köyünde dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenimini Bağçasaray'da, İsmail Gaspıralı'nın yeni usul eğitim anlayışını benimseyen "Kaytaz Ağa" mektebinde ve şehir bakanlığına bağlı Rus okulunda (1886–1889) almıştır. Daha sonra Zincirli Medrese'sinde (1889–1893), Türkiye'deki Davutpaşa Medresesi'nde (1894–1896) öğrenimine devam etmiştir.

Hattatlık sanatının temellerini babası Hasan Mehmet'ten öğrenen Akçokraklı, 1894'te İlyas Boraganski'nin ünlü "Şark" matbaasında çalışmaya başlamış ve burada mürettiplik görevini üstlenmiştir. Bunun yanı sıra, Sankt-Peterburg Üniversitesi

Tahir Kerim_Mayis5.indd 28 1.05.2025 15:18:50

Şark Dilleri Fakültesi'nde hattatlık dersleri de almıştır. Bu matbaa da, 1899-1906 yılları arasında bir dizi edebî ve bilimsel kitap basılmıştır. Bunlar arasında, A. Puşkin, N. Gogol, İ. Krılov, V. Şuf, G. Danilevski, gibi Rus edebiyatının klasiklerinin Kırım Tatar Türkçesine çevrilmiş şiir ve nesir parçaları ile birlikte kendisinin kaleme aldığı *"Nenkencan Hanım Türbesi Hikâyesi"*, *"İslamî Hususlar ve Orta Rusya'daki Müslümanların Bundan Aldığı Dersler"* gibi çalışmaları da yer almaktadır.

1908'de Mısır'ın Kahire kentinde özel dersler almış, bilim ile siyaset alanlarının önde gelen kişileriyle resmî görüşmelerde bulunmuştur. Şark Tarihi derslerini Ahmet Saib Bey'den, arkeoloji bilgisini de Kahire'deki "Hidiviye" Kütüphanesi görevlisi Ali Bey Behçet'ten edinmiştir. 1908-1910 yılları arasında *"Şura"* (Orenburg) ve *"Tercüman"* (Bahçesaray) dergi ve gazetelerinde çalışmış, yazılar yazmıştır. 1917'de Birinci Kırım Tatar Kurultayı üyeliğine seçilmiş ve halkın toplumsal-siyasî yaşamına katılımının yanı sıra yazarlık, bilimsel araştırmacılık ve öğretmenlik faaliyetlerini sürdürmüştür. "Kırım'da Kısa Bir Gezi" ("Kırım'nı Küçük Bir Dolaşuv", 1924), "Esli Başlı Muallim ve Yazıcılarımızdan İsmail Gaspıralı" ("Kart Muallim ve Yazıcılarımızdan İsmail Gasprinskiy", 1925), "Kırım'da Tatar Damgaları" (1926), "Canmuhammed'in Tuğay Bey Destanı" (1930) gibi monografik çalışmalarıyla birlikte "Millet", "Golos Tatar", "Kırım", "Yeni Dünya", "İleri", "Maarif İşleri" gibi Kırım Tatar yayınlarında tarih, etnografya, arkeoloji, dil, edebiyat, tiyatro, matbaacılık ile ilgili makaleleri bugün bile bilimsel açıdan oldukça değerlidir. Matbuatta "Keşfi Çelebi", "Osman Nuri bin Hasan el-Kırımî el-Maruf", "Asker" gibi isimleri kullanmıştır.

1938 yılında Sovyet hükümeti tarafından "milliyetçilik" suçlamasıyla idam edilmiştir.[5]

Oturanlar:
Hsan Sabri Ayvazov ve
Nasibbek Usubbekov

Ayakta: Osman Nuri
Akçokraklı

Makale, okuyucularımızın istifadesi amacıyla Arap alfabesinden Latin alfabesine aktarılmış ve Kırım Tatar Türkçesi'nden Türkiye Türkçesine uyarlanmıştır.

KIRIM TATARLARININ ASKERLİĞİ

Millet. 1917. No. 4. Haziran. 30.

Kırım Tatar askeri, Kırım Tatarının yiğit oğludur. Askerlik nedir, yiğitlik nedir bilir. Dostluk nedir, düşmanlık nedir, onu da bilir. Sözünü tutar, fakat ahde vefayı da ister.

1773 senesi Ocak 29 ahitnamesi gereğince Sahip Giray ve Katerina döneminde Kırım Tatar "müstakil" bir millet tanındı. 10 sene geçmeden 1783'te Rusya'ya katıldı. Tatarlar Rusya tebaalığına yemin ve ant ettiler.

Artık ikinci senesi olan 1784'te beş tümen atlı asker tertip ederek, Rusya'ya askerlik hizmetine başladılar. 1787'de Katerina Kırım'ı ziyaretinde onu Or Kapısı'ndan karşılayıp, her yerde muhafaza eden ve konukseverlik gösteren Tatar "Beşlisi" idi. Bu beşliler 1796'da dağıtıldı.

1906'da Birinci Aleksandr zamanında Kırım Tatarları tüm masrafları kendi ceplerinden olmak üzere 4 alay asker teşkil ettiler. Bu 4 alay Rusya'nın "Vatan Muharebesi" namı ile meşhur olan 1812 Fransız Muharebesinde sefere çıkıp, tarihte en meşhur Smolensk, Borodino ve sair muharebelerde cenk etti. Büyük yiğitlikler gösterdi, Rusya'nın düşmandan müdafaasına hizmet etti. Moskova'dan Fransızları kovanlar arasında Kırım Tatar da vardı. Kırım yiğitleri o vakit Prusya'ya girdiler, Danzig'i muhasara ettiler. Kırım Tatarı esir düşmenin ne olduğunu bilmez, ölmedikçe saftan çıkmazdı. 1817'de bu alaylar dağıtıldı.

Fakat, Kırım Tatarı için askerlik yapmak çok önemli idi. Silahsız, nizamsız yaşamak onun için can sıkıntısı idi. 1825'te yine askerlik yapmak istediklerini bildirdiler. Kırım Tatarlarının yiğitliğini inkâr edemeyen Birinci Aleksandr bunlardan bir Eskadron (bölük) Gvardiya teşkil etti. Kırım Tatarı senelik kişi başı 17 kapik askeri vergi vermek üzere Eskadron'un masraflarını üstlendi. Yine de Kırım Tatarın parası ile Petersburg'da mezkûr eskadron için yedi yüz bin (700.000) ruble kadar bir masraf ile Obvodnıy Kanalı kıyılarında muhkem ve muhteşem kışlalar yapıldı, kışla dahilinde mihraplı ve minberli gayet ziynetli camii yapıldı. 1864'te gvardiya dağılması ile Kırım Tatarlarının öz parası ile yapılmış kışlası camiyle beraber topçu Kazaklara verildi. Kırım-

Tahir Kerim_Mayis5.indd 29 1.05.2025 15:18:51

lılar Kırım'a döndüler. Kırım Tatarın askeri mescidi olmasına rağmen Petrograd müslümanları elli yıldan beri kira ile oda tutup namaz kılıyorlardı. Bu camii müslümanlara verilebilirdi, fakat ne olduğu meçhul!..

1828 Osmanlı-Rus Muharebesine Kırım atlıları iştirak etti. Tatar sözünü tutuyor, ahde vefa ediyordu. Dobruca ovasından geçip, Köstence ve Varna'yı muhasara etti. Varna'yı aldı.

1854 Sivastopol Muharebesine Kırım atlılarının bir kısmı Sivastopolde cenk ediyor, diğer bir kısmı da Petrograd'da Kronstadt'ı ve Baltık denizi sahillerini muhafaza ediyordu.

Fakat, kısa bir süre sonra, Tatara bu gvardiyalık da çok görüldü, dağıtıldı, sebebi yine meçhul!..

1877 - Tuna Muharebesi döneminde Kırım Tatar Gvardiyasının yedekleri toplanıp cenk meydanına gönderildi. Gorni Dubnyak, Plevne gibi büyük muharebelere iştirak ettiler.

Tatar senelik 17 kapiklik asker vergisinden ancak 1878'de muaf tutuldu.

Bu para Gvardiya askerlerimizi beslediği gibi, artan miktar yaklaşık yarım milyon ruble Harbiye Nezaretine kalmıştır.

1890 yılında Tatar Gvardiyası büsbütün dağıtıldı, Kırım Tatar masrafı kendi cebinden olmak üzere 64 sene boyunca doğruluk ile, yiğitçe hizmet etti, sözünü tuttu, ahde vefa gösterdi.

24 Mart 1874'te Rusya'da umumi askerlik fermanı çıktığında, Kırım Tatarları Bahçesaray'da ayrı eskadron olmak şartı ile atlı asker hizmetine alındılar.

1874 Mart 24 günü Bahçesaray'a gelip, Han Sarayı'na halkı toplayıp askerlik fermanını ilân eden Knyaz Vasilçikov Tatarlara şu yolda ahit etti:

Bilinmelidir ki, sizlerden alınan Tatar askeri bu eyaletten dışarı çıkmayacak, başka milletlere karışmayacak, Bahçesaray civarında kışla yaptırılıp orada oturacaklar ve ayrıca hasta Tatar askerleri için mescit yaptırılıp, imam ve müezzin tayin edilecektir. Üçer sene hizmet edeceklerdir ve şunu da bilin ki, size bu sözü söyleyen ağız, bu dil benim olsa da cevap padişahımındır." Kırım Tatarı bu sözü dinleyerek "Başım gözüm üstüne", diyerek kabul etti. Kitabın kenarına 1874, Mart 24, gündüz saat 8, diye kitabın kenarına yazdı. Eskadron olarak askerliğe başladı.

Bu eskadronlar yeterli olmadı ve yiğitlerden bir Nişancı Bölüğü (Krımskya Strelkovaya Rota) teşkil olundu. Bu Tatarlar birkaç ay geçmeden, bütün bölgede birinci ve en üstün nişancılar olarak tanındılar. Büyük generaller, Kırım Tatarının nişancılıkta bütün Avrupa'da ancak "Alp Nişancıları" seviyesine gelebileceğini söylüyorlardı.

Hayatında yiğitlik, doğruluk, ahde vefa timsali olan Kırım Tatarları, söz verdiği, yemin ettiği gibi Rusya'ya askerlik ediyordu. Fakat, eski Rusya'nın, Romanovların entrikacı yönetiminin milli varlığına kuyu kazdığını görmez ve belki böyle bir şeye ihtimal bile vermezdi. Çünkü saf yüreklidir. Kırım Tatarının dilinde: "Devletimize Rusya'ya sadakat ve hizmet" sözü tespih gibiydi. Askerliğini kendisi yapar, masrafını da kendisi verir, en büyük muharebelere bir avuç olmasına rağmen aldırış etmez, kendi başına gider yiğitlikler gösterir. Vücudunun yarası, ayağının tozu ile Kırım'ına dönerdi.

Eski Kırım Tatar askeri, askerlikten çıktıktan, kara kalpak, tüylü cübbe, sarı pabuç giydikten sonra bile, muharebelerde Georgi Nişanı almış asker kardeşlerini saygıyla selamlayarak, yiğitleri gördükçe selam verme adetinden vazgeçmiyordu.

İlminskiyler, Pobedonostsevlar gibi hainlerin entrikaları ve daha görünmez, bilinmez millet ve milliyet hainlerinin şeytanlıkları ile Üçüncü Aleksandr zamanında, 1813 yılında Kırım Tatarının Nişancı Bölüğü dağıtıldı. Bu yıldan itibaren Kırımlılar 14 ve 15'inci alaylara ve 7 ile 8'inci Ejder Atlı Alaylarına dağıtılıp, buralarda askerlik hizmetine mecbur edildiler. Eski hükümet sözünde durmadı.

Yüz sene zarfında bütün güzel ve asil özelliklerini defalarca göstermiş Tatarların hizmetine mükâfaten ve Knyaz Vasilçikov'un "Bu ağız ve dil benim olmasa da - padişahımdır" diyerek verdiği sözlere ve ahitlere rağmen, Tatarlardan ayrıca alay teşkil edilmeyip bilakis bölüğü de dağıtıldı. Tatarlar alaylara girdiklerinde,

Tahir Kerim_Mayis5.indd 30 1.05.2025 15:18:52

orada da bir bölüğe düşmeyip, hatta ellerinden gelse, 3 Tatarı altıya bölerek ve mümkün ise dörde bölerek, bölük bölük taksim etme adeti başladı. Tatar hainlik etmedi. Güvensizliği gerektirecek bir davranış göstermedi, fakat parça parça alaylara, bölüklere taksim ediliyordu.

Yiğit oğlu yiğitler, dilini, dinini anlamadığı askerlerin arasına düştüler, domuz eti yemeye, akşamları köşeye bakmaya, Müslümanları "basurman" ifadesiyle aşağılayan asker türküleri söylemeye mecbur edildiler. Artık bunların milletine, milliyetine hürmet ve itibar kalmadı, verilen sözler ayaklar altına alındı. Kırım Atlı Alayı kalsa da, bu sadece göz boyamak içindi. Ya da Nikolay ve karısının şahıslarını muhafaza etmek içindi. Fakat, ayrı hizmet eden bu alayın devlet müdafaasındaki hizmetleri bugün göz önündedir.

> Tatar yiğittir, haydut değildir, askerlikten kaçmaz, Tatar yiğitliğini Tatar olarak göstermeyi sever, göstermiştir, gösterir. Tatarları çil yavrusu gibi, parça parça alaylara ayırırlarsa, Tatar'ın eli ayağı kırılır. Tatar ayrıasker olursa, devleti, hürriyeti müdafaa eder. Yeminine, sözüne sadıktır. Fakat, haklı arzusu tanınmalıdır!
>
> O. Nuri Akçokraklı

Nişancı Bölüğü feshedilip, askerler alaylara dağıtıldığında, Kırım Tatarları birşeyler farketmeye başladı. Ürktü, eski Rus uğursuz yönetimi kara bir bulut gibi göründü gözünü, "göçelim", dedi. Göçmeye başladı. Başka türlü protesto edilemezdi. "Sözümüze sadık olamadık, Allaha ısmarladık", dedi, kalpağını, çoluk çocuğunu aldı yollara düştü, kırıldı, döküldü, garip ellerde perişan oldu. Yiğitliğe karşı vefasızlığı Tatarın kalbi hiçbir şekilde kaldıramadı.

Tatarlar kendilerine karşı izlenen siyasetin ne olacağını sezmeye başlamışlardı. Artık "Hürriyet" bekliyorlardı. 1905 yılında, Tatarlar "eşitlik, eğitim ve ayrı askerlik"ten ibaret sadece 3 şey istedi, fakat o hürriyet çürük çıktı. Tatarlar sustu, susturuldu. O yiğitleri gorodovoy ve uryadnik ile korkuttular. Hapse attılar.

Nihayet 27 Şubat 1917'de tam hürriyet ilan edildi. Rus demokratik hükümeti, bütün milletlerin bağımsızlığı ve özerkliği sözünü ve fikrini tüm dünyaya duyurdu. İnsanları buna davet etti. Bayrağına "Hak ve adalet, eşitlik ve kardeşlik!" yazdı.

Tatar: "Haydi, buna da inanalım," dedi. "Yaşasın! Artık hakkımız tanınacakmış," dedi. Alaylardaki askeri birliklerini ayırdı, Akmescit'teki askerler 18 Haziran'da bir yerde toplanıp "Eski hakkımızdır, birlikte koşarak hizmet edeceğiz!" dedi. Bu bütün milletin hakkı ve arzusudur. Buna karşılık garnizon komutanından "razboyniki!", yani "haydutlar!" cevabını aldı. Halbuki, bu bir sınavdı. Tatarlar hürriyetin varlığını bundan anlayacaktı. Tatarları alaylara ayırmak eski yönetimin güvensizliğinden gelmişti. Tatarlar bugün kendilerine güven duyulduğunu görmek istedi, fakat iş pazarlığa bindi.

Tatar yiğittir, haydut değildir, askerlikten kaçmaz, Tatar yiğitliğini Tatar olarak göstermeyi sever, göstermiştir, gösterir. Tatarları çil yavrusu gibi, parça parça alaylara ayırırlarsa, Tatar'ın eli ayağı kırılır. Tatar ayrı asker olursa, devleti, hürriyeti müdafaa eder. Yeminine, sözüne sadıktır. Fakat, haklı arzusu tanınmalıdır!

dipnot

* Bağımsız Araştırmacı, Kırım, Simferopol; e-posta: tairkerimoff@gmail.com

1- V. Gankeviç, Hakikate ve Aydınlanmaya Hizmet Yolunda, İsmail Gaspıralı (1851-1914). Kısa Biyografik Denemesi, Simferopol: "Dolya" neşr., 2000. 328 s. (Rusça); Seydametov E., Şeyhumerov A. Tatarlar Osmanlı Sultanlarının Askerî Hizmetinde // Golden Horde Review. 2024. No. 12 (2). S. 399–413. (Rusça).

2- Cafer Seydahmet. Tatar Askerlerine Hitapmname // Millet, 1917. No. 131. Aralık 18 (Kırım Tatarca).

3- Batalyona İane // Millet. 1917. No. 82. Ekim 16. (Kırım-Tatarca)

4- Ablâzov E. Cafer Seydahmet – Asteğmenlikten Askerî Bakanlığa // Kırım'ın Sesi. 2020. No. 25. Haziran 19; (Rusça) İvanets A., Kohut A. 1917–1920 Yıllarındaki Kırım Tatar Millî Hareketi: Komünist İstihbarat Servislerinin Arşivlerinden, Kiev: K.İ.S., 2019. 448 s. (Ukraynaca).

5- Kerimov İ. Osman Aqçoqraqlı: Eserler Toplamı. Akmescit: "Tavriya" neşriyatı, 2006. 320 s. (Kırım-Tatarca) Osman Nuri Akçokraklı, *Tarih, Arkeoloji, Etnografya Üzerine Seçilmiş Eserler* / Haz.: A. Nepomnyashchiy, G. Kondratyuk, E. Seydametov. Simferopol: "Forma" neşriyatı, 2016. 216 s. (Rusça);" Nepomnyashchiy A. Osman Akçokraklı: Biyografisinin Bilinmeyen Sayfaları // Kırım Tarih İncelemesi. 2021. No. 1. S. 154–180 (Rusça).

Tahir Kerim_Mayis5.indd 31 1.05.2025 15:18:53